

BARDOWICK

EN KRONOLOGISK STUDIE

B-Uppsats VT-95
Maria Johannesson
Arkeologiska Institutionen
Stockholms universitet
Handledare Christoph Kilger

1. Introduktion	2
1.1 Inledning	2
1.2 Syfte	2
1.3 Frågeställning	2
1.4 Materialavgränsning	2
1.5 Metod	3
1.6 Definitioner	3
2. Bakgrund	4
2.1 Historik	4
2.2 Forskningshistorik	4
3. Typkatalog	5
3.1 Dbg 454	5
3.2 Dbg 1278	5
3.3 Dbg 1787	6
3.4 Dbg 1778	6
3.5 Dbg 1779	8
3.6 Häv 721	8
3.7 Häv 722	8
4. Analys	9
4.1 Geografisk utbredning	9
4.2 Typanalys	9
4.2.1 Häv 714, Häv 715, Häv 716	10
4.2.2 Dbg 1278	11
4.2.3 Häv 717, Häv 717 var	11
5. Resultat	12
6. Referenser	13
7. Bildkatalog	14

1. INTRODUKTION

1.1 INLEDNING

Uppsatsen avser att behandla mynt som troligtvis härstammar från Bardowick i norra Tyskland. Tyska mynt, tillsammans med engelska, utgjorde huvuddelen av myntimporten till Sverige under sen vikingatid (970 – 1140). Myntens värde bestod endast av dess silverinnehåll och som arkeologiskt material påträffas de ofta i de stora silverskatterna, vars nedläggning sker under hela vikingatiden (Malmer 1968:10).

Skattfynden utgör en viktig källa för att nå ökad kunskap om de svenska handelsförbindelserna, men ger även insikt om politisk status och situation i såväl exportland som importland. Vid numismatiska institutionen i Stockholm pågår sedan några år en dokumentering av de tyska mynten i svenska vikingatida fynd. Ett flertal studenter har haft möjligheten att arbeta med materialet och avsikten är att uppsatserna ska utmynna i fyndlistor och kronologier för de olika präglingssorterna.

Jag vill tacka handledare Christoph Kilger och Kenneth Jonsson för tålamod och engagemang. Tack även till övrig personal på institutionen samt Kungliga myntkabinettet.

1.2 SYFTE

Syftet är att strukturera materialet kronologiskt. Upprätta en relativ och absolut kronologi. Redogöra för importtid och cirkulationstid samt att i tabellform presentera spridningen av respektive mynttyp, landskapsvis.

1.3 FRÅGESTÄLLNING

Är det möjligt att urskilja vilka mynttyper som härstammar ifrån Bardowick?

Är det möjligt att upprätta en relativ kronologi för mynt präglade i Bardowick?

Är det möjligt att upprätta en absolut kronologi för mynt präglade i Bardowick?

Är samtliga typer präglade i Bardowick eller är vissa typer, enligt tidigare källor, slaviska efterpräglingar?

1.4 MATERIALAVGRÄNSNING

Materialet begränsas till att omfatta de mynttyper som av Gert Hatz, Vera Hatz(Jammer), Walter Hävernich och Otto Schulenburg omnämns som Bardowick eller myntort obekant, Bardowick?.

Fyndsammanställningen sker utifrån Gert Hatz publikation " Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit". I denna publikation redovisas alla tyska mynt som påträffats i svenska fynd fram till 1974. Senare fynd samt nyupptäckta publiceras i NNÅ, Nordisk Numismatisk Årsskrift. Vidare utges även CNS, Corpus Nummorum Saeculorum, en serie som avser att mera utförligt presentera samtliga svenska myntfynd.

Av sammanlagt 123 mynt är 20 stycken strukna ur fyndlistorna. 4 mynt saknar såväl Dannenberg nummer som Hävernich nummer (1–Bertels, 1–Maspelösa och 2–Johannishus), 2 mynt i fynd från Liffride går ej att identifiera och 14 mynt ingår i ett oklart fyndsammanhang.

1.5 METOD

Mynt studeras främst genom ett positivistiskt synsätt och metoden bygger på en kvantitativ och jämförande analys.

Varje mynttyp sorteras efter tpq (se kap 1.6). Resultatet sammanställs i ett histogram som redovisar antalet mynt och antalet fynd per decennium. Histogrammet visar när importen för varje typ inleds och upphör och i jämförelse med övriga mynttyper kan det vara möjligt att upprätta en relativ kronologi. Ytterligare metoder som kan tillämpas för en relativ kronologi är seriation eller typologisk serie. En relativ kronologi innebär att en mynttyp anses vara äldre än en annan. För en absolut kronologi krävs en exakt datering av präglingsperioden, oftast är detta endast möjligt när det finns en myntherre angiven.

1.6 DEFINITION

Typ

Avser en grupp mynt som uppvisar en väsentlig likhet i motiv på åtsida respektive frånsida.

Variant

En mindre förändring av ett motiv inom ramen för en typ.

Efterprägling

Mynt präglade med andra mynt som förebild. Förebilden utgjordes av populära och redan accepterade mynttyper. Motivframställningen blev ofta förvanskad och inskrifterna obegripliga. Efterpräglingar utförs i områden eller länder med en begynnande eller dåligt organiserad myntning (NE 5:280).

Åtsida

Avser den sida av ett mynt som anger myntherre. Saknas myntherre gäller myntort som åtsida och finns varken myntherre eller myntort så är det den sida som anses vara lämpligast som bildar åtsida.

Frånsida

Avser den sida av ett mynt som anger myntort. Se i övrigt åtsida.

Omskrift

Text som löper runt ett mynt, utmed kanten.

Inskrift

Text på mynt, vanligtvis i fält

Fält

Område i centrum av ett mynt som ofta bär en motivframställning eller inskrift.

Präglings tid

Den tid under vilken en mynttyp präglas.

Importtid

Den tid under vilken en mynttyp importeras till Sverige.

Cirkulationstid

Den tid under vilken en mynttyp är i omlopp.

Tpq (Terminus Post Quem)

Anger tidigast möjliga präglingsår för yngsta myntet i fyndet.

2. BAKGRUND

2.1 HISTORIK

Karolingiska riket uppdelas, enligt fördraget i Verdun år 843, i tre riken nämligen Väst-, Mitt- och Östfrankiska riket. Östfrankiska riket, sedermera Tyska riket, kom att omfattas av stamhertigdömmena Bayern, Franken, Lothringen, Sachsen och Schwaben (NE 10:470). Delningen av riket medförde att kungamakten försvagades och utvecklingen går mot en ökad feodalism där hertigdömmena framträder allt tydligare.

Myntträtten var ursprungligen ett kungligt privilegium. Under 900-talet sker en förändring och genom förläning av kungen erhåller bl a biskopar myntträtt (Malmer 1968:13). Kungen söker stöd hos kyrkan för att begränsa och kontrollera hertigarnas makt, men trots detta försvagas kungamakten ytterligare. Under 1000-talets första hälft tar sig grevar och hertigar själv myntträtten och en feodal myntning uppstår (NE 10:470).

Den feodala myntningen utförs på ett stort antal platser och leder till en omfattande inhemsk myntning. Antalet mynttyper utvecklas och under perioden 911–1125 präglas fler än 2000 olika typer (Hårdh & Jonsson 1986:5).

2.2 FORSKNINGSHISTORIK

Här nedan följer en presentation av de tyska numismatikerna, Hermann Dannenberg, Walter Hävernicks, Otto Schulenburg och Vera Hatz, vars arbeten ligger till grund för denna uppsats.

Hermann Dannenberg tillhör en av de stora tyska numismatikerna vid slutet av 1800-talet. Omkring sekelskiftet slutför han sitt verk "Die Deutschen Münzen der Sächsen und Fränkischen Kaiserzeit". Verket omfattar fyra volymer och innehåller myntbeskrivningar samt avbildningar. Dannenberg ger i princip mynttyperna nummer och varianterna bokstäver, ex Dbg 1111 a. Mynten är ordnade efter präglingsort.

Även Walter Hävernicks publicerade ett stort verk "Die Münzen von Köln" som utkom 1935. Detta verk innehåller också myntbeskrivningar och avbildningar av samtliga mynt. Hävernicks, liksom Dannenberg, ordnar sina mynt efter präglingsort, men Hävernicks numrerar såväl typer som varianter, ex Häv 111. Båda dessa stora publikationer utgör överskådliga standardverk över de olika tyska mynttyperna.

Otto Schulenburg publicerade 1947 en artikel "Der Fund von Bibow und die Niederelbischen Agrippiner". Denna artikel behandlade en mynttyp, Dbg 1778, som har uppmärksamats av många numismatiker. Dessa mynt kallas för Niederelbiska Agrippiner och utmärker sig för sin grova och klumpiga framställning samt det stora antalet varianter. Myntens ursprung är oklart och några menar att Bardowick är präglingsort för samtliga varianter medan andra anser att det rör sig om efterpräglings utförda inom det slaviska området. Schulenburg bygger sin artikel på ett fynd i Bibow som innehöll 466 agrippiner av totalt 562 mynt.

Vera Hatz är den som främst redogör för en myntning i Bardowick. I sin publikation "Die Anfänge der Münzprägungen im Herzogtum Sachsen" 1952 sammanställer hon de olika mynttyperna präglade i Sachsen under 900-talet och 1000-talet, och försöker härleda dessa till olika präglingsorter. Vera Hatz har bl a studerat de olika förläningsdokumenten samt granskat tidigare källor. Mynten ordnas efter präglingsort och är uppställda i kronologiska serier (se fig 1).

I föreliggande arbetes typkatalog följer presentation av mynten Vera Hatz kronologi. Vera Hatz anser att samtliga mynttyper med undantag för Häv 722, härstammar ifrån Bardowick.

3. TYPKATALOG

Bardowick är beläget i Sachsen (se fig 5) på gränsen till de slaviska områdena vid floden Ilmenau som är en biflod till Elbe. Redan under karolingisk tid var Bardowick en känd handelsplats och behåller denna betydande ställning fram till slutet av 1100-talet då Lübeck kommer att dominera (Jammer 1952:75).

Många anonyma mynttyper anses härstamma från Sachsen (Kilger, muntl medd). Av de mynttyper som behandlas i detta arbete bär endast en typ inskrift som anger myntherre, övriga saknar uppgift om såväl myntherre som myntort. Flertalet av typerna är förmodligen efterpräglingar och förebilderna anses vara mynt präglade i Köln och Andernach

3.1

Dbg 454
Häv 714, 715, 716

Åts. Förebild troligen Andernach. Förvanskad inskrift. OmskriftNENN och i fält I-NI- I omgivet av fyra bågar.

Frs. Förebild troligen Andernach. Förvanskad inskrift H-HM. Kyrka med portal, spetsigt tak och en punkt i gavel. Ett kors över taket och under kyrkan en båge samt ytterligare ett kors.

Hävernicks redovisar tre varianter (se fig 3) som åtskiljs genom antalet punkter. Häv 714 överensstämmer med Dbg 454. Häv 715 som Häv 714 men även en punkt i portalen. Häv 716 som Häv 715 men en punkt på var sida om portalen liksom en punkt på var sida om korset nedanför kyrkan. På åtsidan av denna variant har fältets bokstäver urartat till streck och mitten utgörs av ett kors. Frånsidans spetsiga kyrktak får här en rundad form. Hävernicks hänvisar till Dbg 1783.

Tidigare forskning

Schulenburg anser att myntet är en äldre variant av de efterpräglingar som utfördes i Sachsen med Köln-Andernach som förebild, Dbg 342i, 373, 446a. Vera Hatz samtycker med Schulenburg men påpekar även en större trohet mot förebilden Andernach, än vad de senare typerna uppvisar. Vera Hatz tillägger att de påträffas i fynden omkring 1040 och har en likartad utbredning som de äldre Niederelbiska Agrippinerna (se Dbg 1778). Vera Hatz daterar typen till 1040. Även Hävernicks betraktar dessa typer som efterpräglingar och menar att de förvanskade inskrifterna tyder på detta. Han anser vidare att de troligtvis härstammar från Sachsen med anledning av myntens lätta vikt. Hävernicks tror att Bardowick är präglingsort för denna typ.

3.2

Dbg 1278

Åts. Förebild troligen Köln. Motivet liksom inskriften är förvanskad. Omskrift +IARDVVVCI och i fältet A med ett kors över och på var sida ett vilande S med ett streck över.

Frs. Förebild troligen Andernach. Förvanskad omskrift +AGADVI. I fältet en kyrka med spetsigt tak, omgiven av fyra bågar.

Tidigare forskning

Dannenberg anser att namnen Hartwig och Magadeburg framträder tydligt. Det är förargligt, tycker Dannenberg, då den första biskopen med namn Hartwig inte är verksam förrän 1079 och myntet ärpräglat tidigare. Dannenberg kan således inte utläsa någon myntherre i omskriften och menar då att Hartwig antingen är namnet på en myntmästare eller också saknar det innebörd och betraktar bokstäverna som nonsen. Självklart är det emellertid, anser Dannenberg, att frånsidans inskrift Magadeburg avser myntort. Vera Hatz däremot uttyder Bardowici i omskriften och menar att myntet sannolikt härstammar ifrån Bardowick. Frånsidan tolkar Vera Hatz som en sammanslagning av två motiv från Andernach och anser att myntet är en föregångare till den Niederelbiska Agrippinern. Vera Hatz datera typen till 1050.

3.3

Åts.IIIV. Förvanskad omskrift. I fältet ett manshuvud med högerställd profil och en korsstav till höger.

Frs. Förebild troligen Köln. Oläslig omskrift. I fältet A med ett kors över och på var sida ett vilande S med streck över.

Tidigare forskning

Dannenberg påpekar frånsidans likhet med åtsidan på Dbg 1278 och ifrågasätter om dessa mynt är efterpräglingar. För övrigt önskar han sig ett bättre exemplar. Vera Hatz tror att även denna typ är präglad i Bardowick och påtalar liksom Dannenberg likheten med Dbg 1278. Vera Hatz anser att en myntning utfördes i Bardowick redan 965 och hänvisar till en urkund utställd av Otto I till Michaelisklostret i Lüneburg. Av samma dokument framgår det även att kungen erhöll avkastningen ifrån myntverksamheten. Åtsidans krönte huvud och korsstav tolkar Vera Hatz som ett uttryck för den kungliga myntning som utfördes i Bardowick.

3.4

Åts. Förebild troligen Andernach. Kyrka med portal, spetsigt tak och en punkt i gaveln. Ett kors över kyrkan och under kyrkan en båge samt ytterligare ett kors. Den ursprungliga inskriften har urartat till abstrakta tecken, sammanlagt fyra streck på var sida om kyrkan.

Frs. Förebild troligen Köln. Inskriften är förvanskad men anspelar sannolikt på Kölns stadsnamn, S(ancta) COLONIA A(grippina) i tre rader. C och O bildar ett gemensamt tecken och NIA återges som en steg. Bokstäver och tecken omges av små oordnade bmärken såsom kors, punkter, kringlor och cirklar.

Variationen är av en rent stilmässig karaktär och mynten ordnas efter en degenerering av motivet. Åtsidans kyrka blir mer och mer upplöst och de bärande elementen ersätts av tecken och bokstäver. Slutligen är den ursprungliga byggnaden förlorad. Inskriften på frånsidan urartar fullständigt. Motivets förslappas och antalet bmärken förändras.

Tidigare forskning

Mynten kallas för Niederelbiska Agrippiner. Beteckningen Agrippiner anspelar på Kölns ursprung som romersk stad, anlagd av kejsare Augustus svärson Agrippa. Köln hette då Colonia Agrippinensis. Otto I lät prägla mynt i Köln under 900-talets första hälft där frånsidans inskrift, Sancta Colonia Agrippina, avser stadens ursprung (Malmer 1968,50). Dessa mynt ses som förebild för de Niederelbiska Agrippinerna.

Dannenberg redovisar sex mynt och karakteriserar samtliga som efterpräglingar. Varianter betecknas med bokstäver och uppställningen synes utgå från en degenerering av motivet snarare än en kronologisk följd. Detta är märkligt då Dannenberg skiljer mellan två typer, beroende på om frånsidans mitt utgörs av ett O eller ett kors. Dannenberg menar att typen med O (Dbg 1778, 1778 a d) är äldre och präglas omkring 1070. För den yngre typen Dgb 1778 b c e anger Dannenberg inget präglingsår men påpekar däremot att de förefaller vara präglade i stor mängd och påträffas ofta i fynd i Mecklenburgområdet. Dannenberg anser att den yngre typen härstammar från Unterelbe.

Hävernicks gör emellertid ingen distinktion mellan O och kors men däremot mellan Häv 717 (Dbg 1778) och Häv 718, vilken av honom beskrivs som grövre. Häv 719 (Dbg 1778 b) och Häv 720 (Dbg 1778d) är varianter av Häv 718. Hävernicks anser att samtliga typer är Niederelbiska efterpräglingar och anger Bardowick som myntort.

Schulenburg upprättar av de Niederelbiska Agrippinerna en typologisk serie (se fig 3) som omfattas av tolv olika typer. Förbilden för samtliga typer anser Schulenburg, är de Köln- och Andernach- mynt, Dbg 343 och Dbg 373, som präglades under 1000-talets första hälft. Schulenburg delar in mynten i två huvudgrupper. Liksom Dannenberg skiljer Schulenburg på om frånsidans mitt utgörs av ett O eller kors. Den äldre typen med ett O, Dbg 1778a, motsvarar grupp I och Schulenburg menar att de präglas omkring 1050. Grupp II består av mynt med ett kors och dessa, tror Schulenburg, präglas i slutet av 1000-talet. Mynttyper från grupp II påträffas vanligen i fynd från 1100-talet och förekommer i ett större antal än de i grupp I. Beträffande myntens ursprung så anser Schulenburg att de härstammar ifrån olika präglingsorter. Han instämmer med tidigare källor och menar att den fina ursprungliga Agrippinen (Dbg 1778, Dbg 1778a, Schb I:1 2) är präglad i Bardowick. Den förvildade, grova, klumpiga efterpräglingen har sitt ursprung på slaviskt område och Schulenburg hänvisar till myntens omloppsområde som är mellan Wismarschenbukten och Schwerin, kring Altmark samt vid Oders utlopp och menar att att mynten även kan härstamma från dessa områden.

Även Vera Hatz urskiljer två grupper allt eftersom frånsidans mitt utgörs av ett O eller ett kors. Den äldre varianten Dbg 1778 a d präglas kring 1050 och ersätts av den yngre varianten Dgb 1778 b c e vid slutet av 1000-talet. Vera Hatz anser att myntbilden har en westfalisk påverkan vilket visas av de stegliknande bokstäverna och de många små bmärkena. Hon tror ändå att de äldre mynten härstammar ifrån Bardowick och att de yngre har sitt ursprung på slaviskt område.

3.5

Dbg 1779

Åts. Förebild troligen Andernach.

Frs. Förebild troligen Köln.

Obol(1/2 pfennig) präglad efter Dbg 1778 a.

3.6

Häv 721

Åts. Omskrift + HAINRIVS DVX EST omgivet av dubbel pärlkrans. I fält ett kors, med en cirkel och en punkt i varje vinkel.

Frs. Förebild troligen Andernach. I fält inskrift HN- IWI .

Hävernicks anser att denna typ härstammar från Bardowick. Åtsidans omskrift tolkar Hävernicks som namnet på en myntherre och uttyder hertig Henrik. Hävernicks menar att omskriften avser hertigen av Sachsen, Henrik Lejonet (1142–1181). Vera Hatz spekulerar kring en eventuell kunglig myntning i Bardowick (se Dbg 1778) och menar att denna pågår fram till omkring 1150 då Henrik Lejonet erhåller marknadsrätten i Bardowick av kungen Fredrik Barbarossa (1152–1190). Något förläningsdokument finner ej Vera Hatz men anser att en delning av mynträtt och marknadsrätt är nästan otänkbart. Vera Hatz tror därför att Henrik Lejonet även är myntherre i Bardowick och hänvisar till detta mynt där hertigens namn med tydlighet framträder.

3.7

Häv 722

Åts. I fält en byggnad med kupol och två spetsiga torn omgivet av en pärlkrans.

Frs. Förebild troligen Köln. Inskriften är förvanskad men anspelar förmodligen på Kölns stadsnamn, S(ancta) COLONIA A(grippina) som har urartat fullständigt.

Hävernicks tror att myntet härstammar ifrån Bardowick eller Hamburg och ärpräglat under 1100-talet. Hävernicks påtalar att det är en märklig myntbild.

4. ANALYS

I analysdelen behandlas endast de mynt som förekommer i de svenska fynden nämligen Häv 714, Häv 715, Häv 716, Dbg 1278, Häv 717 och Häv 717 variant.

4.1 GEOGRAFISK UTBREDNING

I tabellen redovisas mynttypernas geografiska utbredning med antal mynt och antal fynd samt under vilken tidsperiod som mynten förekommer i respektive landskap.

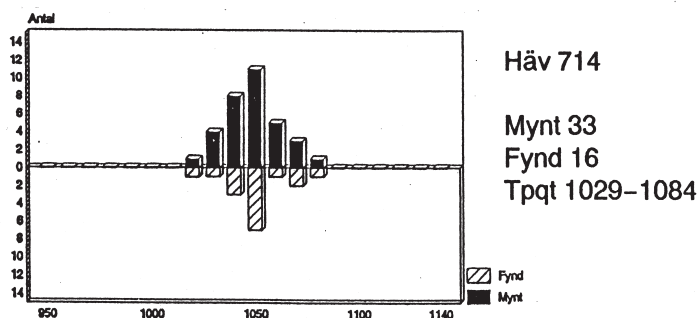
	SK		BL		SM		ÖL		GO		VG		SÖ		UP	
	1047–1068		1056–1120		1051		1048–1084		1046–1143		1029–1066		1060		1030–1079	
Typ	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd	Mynt	Fynd
Häv 714	7	2	1	1	1	1			22	10	1	1			1	1
Häv 715	1	1	5	1					10	6	1	1	1	1	1	1
Häv 716							1	1								
Dbg 1278	3	2	13	1			2	2	16	10	2	1			3	2
Häv 717			4	1					2						2	1
Häv 717v									3	2						

Sammanfattning

Mynten påträffas främst i de landskap som är belägna utmed Östersjön, vilka är Skåne, Blekinge, Småland, Öland, Gotland, Södermanland och Uppland. Västergötland utgör det enda undantaget. Gotland dominerar importen med 52 mynt därefter följer Blekinge(23), Skåne(11), Uppland(7), Västergötland(4), Öland(3), Södermanland(1) och Småland(1). Frånsett Burgefyndet på Gotland, tpq 1143, och Johannishusfyndet i Blekinge, tpq 1120, så utmärker sig inte något landskap beträffande importperiod utan fynden fördelar sig över samtliga landskap omkring 1030–1080.

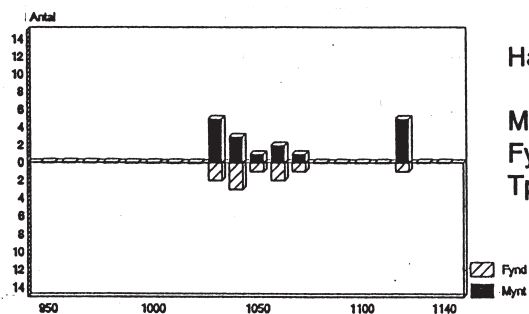
4.2 TYPANALYS

4.2.1 Häv 714, Häv 715, Häv 716

Häv 714

Det första fynd där Häv 714 förekommer är Norledet i Västergötland, tpq 1029, närmast följande är Lilla Klintegårde på Gotland, tpq 1036. Nedläggningen fortsätter att öka fram till omkring 1055 därefter avtar antalet mynt för att helt upphöra efter 1084.

Häv 715

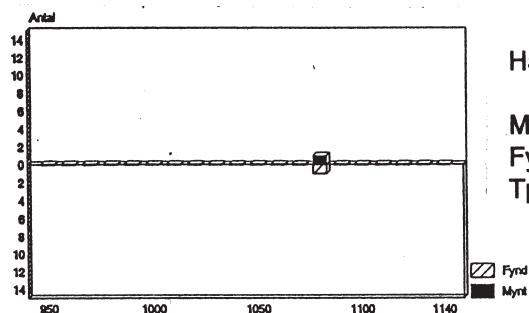
Mynt 19

Fynd 11

Tpqt 1030– 1120

Häv 715

Under 1030-talet importeras det största antalet mynt och avtar därefter. Efter ett uppehåll på 40 år påträffas 5 mynt i Johannishusfyndet, Blekinge tpq 1120. Men då omständigheterna kring Johannishusfyndet är oklara, lämnas detta fynd här utan hänseende.

Häv 716

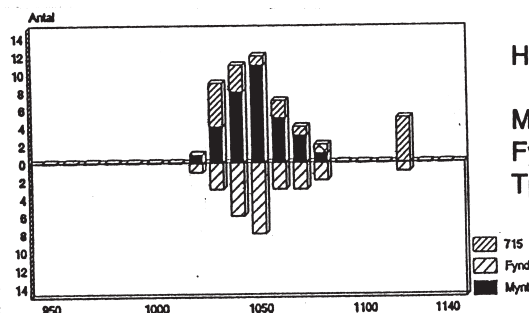
Mynt 1

Fynd 1

Tpqt 1084

Häv 716

Häv 716 är representerad med ett mynt och ingår i ett fynd på Gotland, Stora Haglunda tpq 1084. Då endast ett exemplar existerar verkar det omöjligt att urskilja präglingsperiod och detta mynt ingår därför ej i kronologin.

Häv 714, Häv 715

Mynt 52

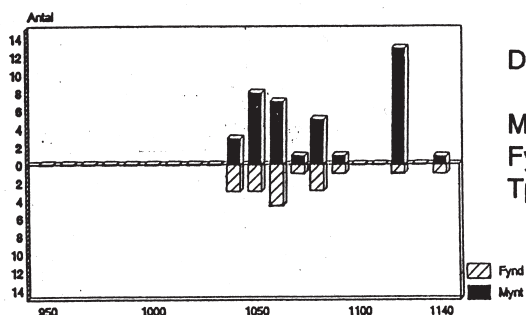
Fynd 21

Tpqt 1029–1120

Sammanfattning

Häv 714 förekommer i ett större antal än Häv 715. Präglingsperioden för båda mynten synes börja samtidigt omkring 1030, men Häv 715 har förmodligen präglats i ett färre antal och kanske även under en kortare period. Vera Hatz anser att Häv 714 präglas omkring 1040 men de svenska fynden tyder på att präglingsperioden inleds 1030. Präglingen är förmodligen utförd från ca 1030 till ca 1040.

Mynten uppvisar stora likheter i såväl myntbild som präglingsperiod och ingår även till viss del i samma fyndsammanhang. Det är rimligt att anta att Häv 714 och Häv 715 härstammar ifrån samma myntort.

Dbg 1278

Mynt 39

Fynd 18

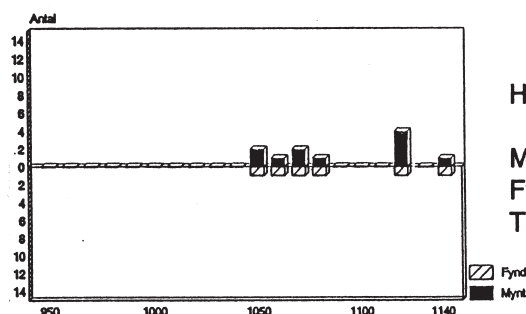
Tpqt 1047–1143

Dbg 1278

Dbg 1278 är vanligast och förekommer med flest antal mynt, 39 ex. Tpqt är 1047 och mynten ingår i båda fynden Lilla Klintegårde på Gotland och Äspinge i Skåne. Följande fynd är Nyby på Öland, tpq 1048. Importen är högst under 1050-tal och 1060-tal därefter uppträder typen i spridda fynd fram till 1143.

Sammanfattning

Enligt Vera Hatz är typen präglad omkring 1050, vilket stämmer ganska väl överens med de svenska fynden. En trolig präglingsperiod bör vara från ca 1045 till 1055. Stilmässigt avviker Dbg 1278 liksom Dbg 1778 ifrån de övriga i hennes kronologi. Dbg 1278 förekommer dock i ungefär samma omfattning som Häv 714/715 och passar väl in som följande typ då präglingen av Häv 714/715 upphör i början av 1040-talet. Det kan tänkas att såväl Dbg 1278 som Häv 714/715 härstammar ifrån samma myntort.

Häv 717 och Häv 717 var

Mynt 11

Fynd 6

Tpqt 1059–1143

Häv 717 och Häv 717 var.

Importen inleds med en variant, Schulenburg I:1,4, som ingår i ett fynd gjort i Hallföse på Gotland, tpq 1059. Därefter följer Häv 717 i enstaka fynd, 8 mynt i 4 fynd, med tpq 1066–1120. Fynden avslutas med ytterligare en variant nämligen Schulenburg II:II,3 som påträffats i Burge på Gotland, tpq 1143.

Sammanfattning

Importen av typen inleds med en så kallad degenererad variant. Därefter följer Häv 717. Vera Hatz ordnar typen i en kronologi efter en fortskriden förvanskning av motivet men enligt fynden förefaller det som om mynten präglas ungefär samtidigt, omkring 1055. Mynten härstammar troligtvis från olika myntorter snarare än att förändringen av myntbilden är ett resultat av en upprepning av motivet under en längre tid.

Om man ser till samtliga mynt som i detta arbete omfattas av Dbg 1778 så framstår de som en enhetlig grupp och det verkar oriktigt att skilja mellan O och kors. Flertalet numismatiker anser att mynt med O på framsidan härstammar ifrån Bardowick men det enda mynt som utmärker sig i de svenska fynden är Häv 717, som förekommer i ett större antal. Enligt Christoph Kilger, som har studerat typens utbredning inom västslaviskt område (se fig 6) påträffas mynten nästan uteslutande där och ingår i speciella fyndsammanhang som typen helt kan dominera. Det verkar

rimligt att anta att mynten, förutom Häv 717, även härstammar därifrån och de grova klumpiga präglingarna kan bero på en begynnande myntningsverksamhet. Mynten förekommer i ett litet antal i svenska fynd och det går bara att spekulera kring eventuellt ursprung. Häv 717 däremot härstammar förmodligen från Sachsen, vilket de flesta numismatiker anser, och är kanske präglad för en begränsad marknad avsedd för handel med slaverna. Myntet har dock vissa stilmässiga likheter med Häv 714/715 och Dbg 1278 och det är möjligt att även detta mynt härstammar från samma myntort.

5. RESULTAT

Syftet med uppsatsen var att studera en eventuell myntning i Bardowick. Sannolikt har en sådan förekommit, vilket framgår av de skriftliga urkunder som Vera Hatz hänvisar till. Men vilka typer som härstammar därifrån förblir oklart då mynten saknar tydliga inskrifter som anger såväl myntherre som myntort.

Av de mynt som har beskrivits av Hermann Dannenberg, Walter Hävernich, Otto Schulenburg och Vera Hatz som Bardowick eller obekant myntort Bardowick?, förekommer tre typer och tre varianter i svenska fynd. Fyra av dessa typer och varianter, Häv 714, Häv 715, Dbg 1278 och Häv 717 har påträffats i ett större antal. Kring dessa framträder vissa likheter och det kan tänkas att de härstammar ifrån samma myntort.

Mynten förekommer under ungefär samma förhållanden. De påträffas i fynd främst i landskapen kring Östersjön och ingår även delvis i samma fyndsammanhang. Importen för samtliga mynt pågår från ca 1030 till ca 1080 och är störst under 1040- och 1050-tal. Perioden 1030–1080 inleds med Häv 714 och Häv 715 som präglas omkring 1030–1040, därefter följer Dbg 1278, ca 1045–1055. Samtidigt uppträder Häv 717 ca 1050, 1055 och är det så att Häv 717 är avsedd för en begränsad marknad så borde ytterligare en typ ha präglats för en reguljär marknad. En typ som ej har behandlats i detta arbete är Dbg 1292 men som Eva Remius har redogjort för i sin uppsats. Myntet har definierats av Vera Hatz som obestämd Niederelbisk prägling och ingår med ett större antal i de svenska fynden. Dbg 1292 präglas omkring 1055 och passar därför väl in som följande typ, efter Dbg 1278. Detta mynt får avsluta den relativa kronologin (se fig 4).

En absolut kronologi är omöjlig att upprätta då myntherrar och myntorter förblir anonyma i detta arbete.

6. REFERENSER

CNS. Corpus Nummorum Saeculorum. Stockholm 1972–

Dannenberg, H. 1876–1905. *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit.* Band 1–4. Berlin 1876–1905

Hatz, G. 1974. *Handel und Verkehr zwischen dem Deutschen Reich und Schweden in der späten Wikingerzeit.* Lund 1974.

Hårdh, B. & Jonsson, K. 1986. *Fyndet i chiffonjen.* Lund 1986.

Hävernicks, W. 1935. *Die Münzen von Köln.* Köln 1935.

Jammer, Vera 1952. *Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen.* Hamburg 1952

Malmer, B. 1968. *Mynt och människor.* Uddevalla 1968.

NE. Nationalencyklopedin. Höganäs 1989.

Schulenburg, O. 1947. *Der fund von Bibow und die Niederelbischen Agrippinen.* Hamburg 1947

Muntliga uppgifter

Prof. Kenneth Jonsson, Numismatiska institutionen. Stockholm.

Christoph Kilger, Numismatiska institutionen. Stockholm.

7. BILDKATALOG

FIG 1

Kronologi upprättad av Vera Hatz över typer präglade i Bardowick.

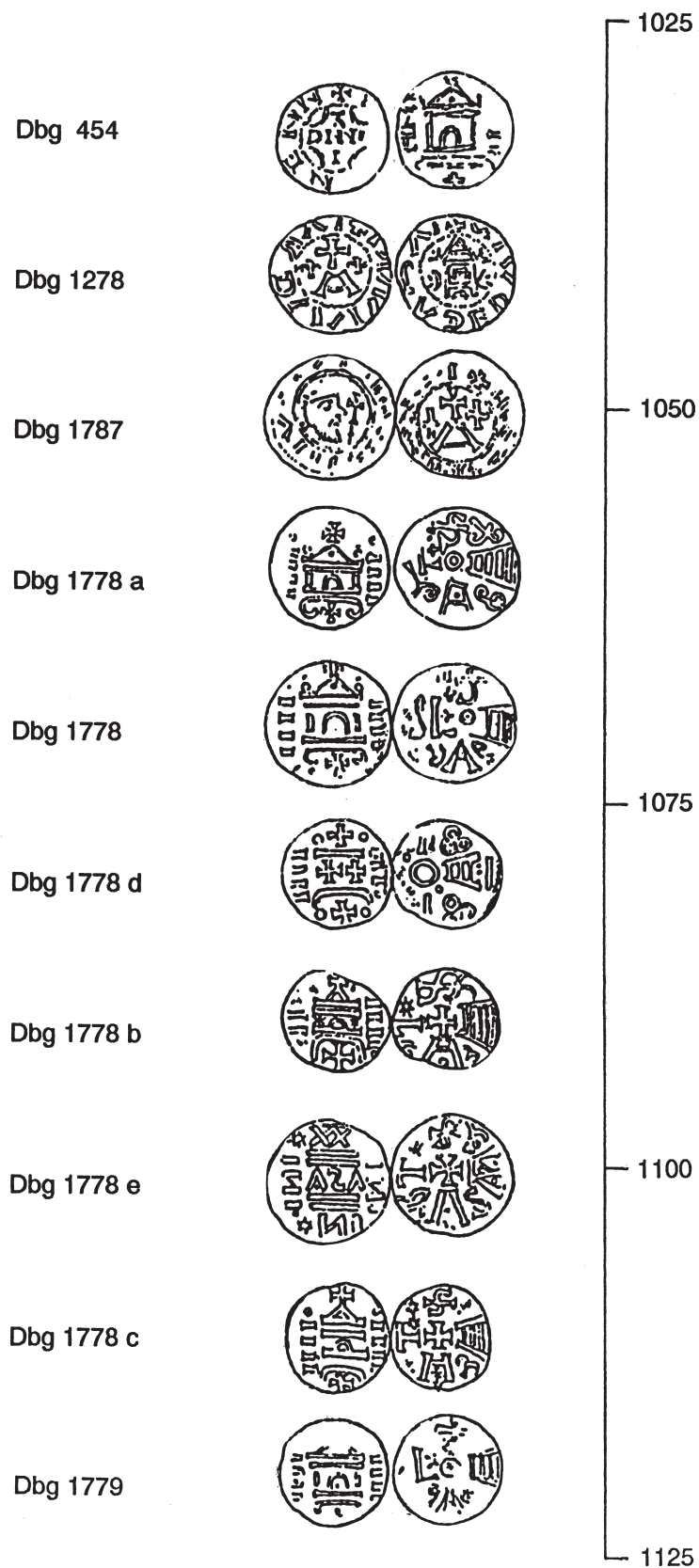

FIG 2

Typer präglade i Bardowick enligt Walter Hävernicks.

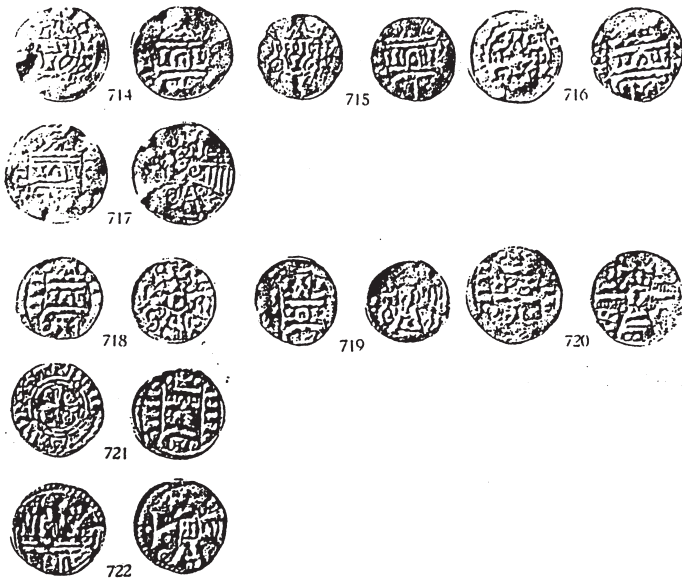

FIG 3

Typologisk studie över de Niederelbiska Agrippinerna, upprättad av Otto Schulenburg.

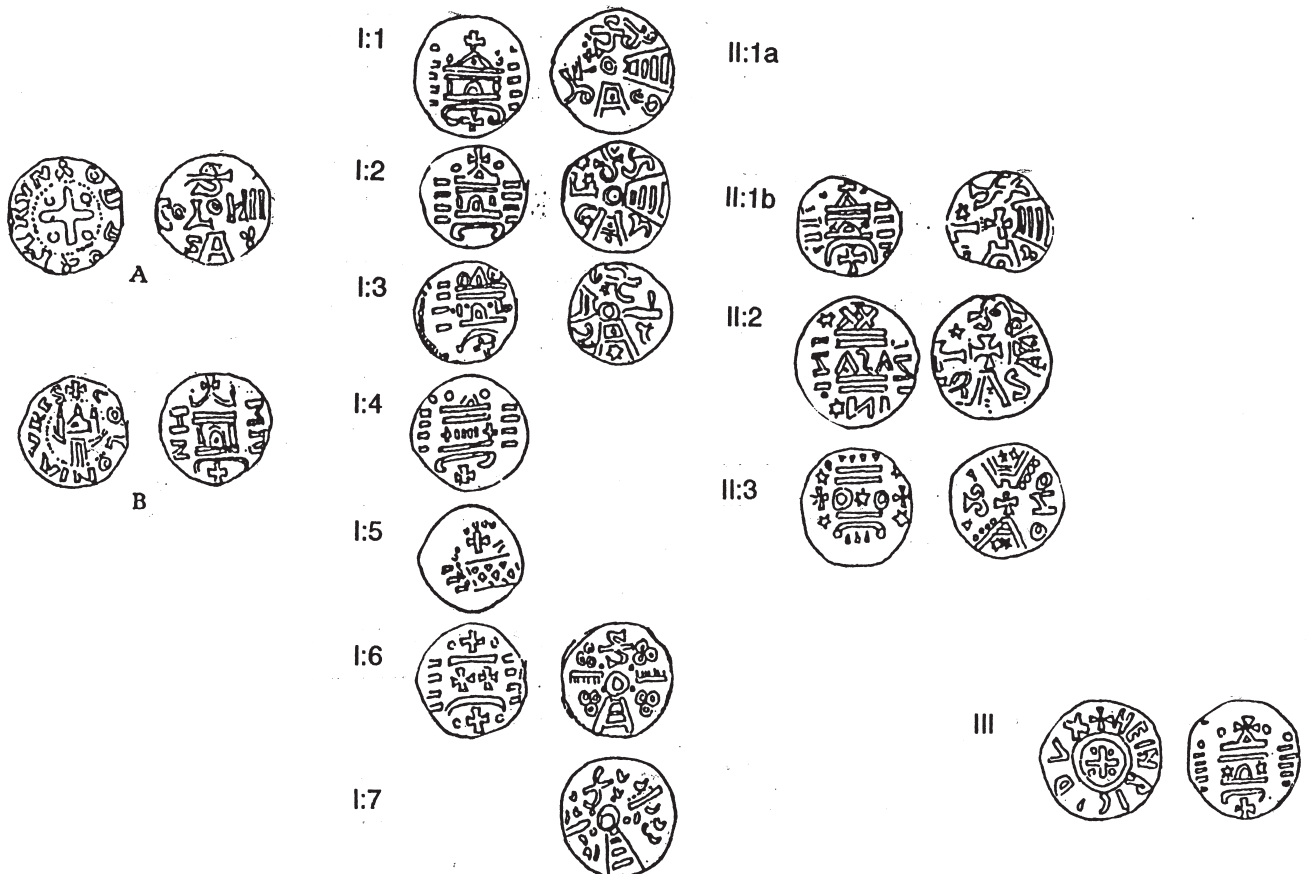
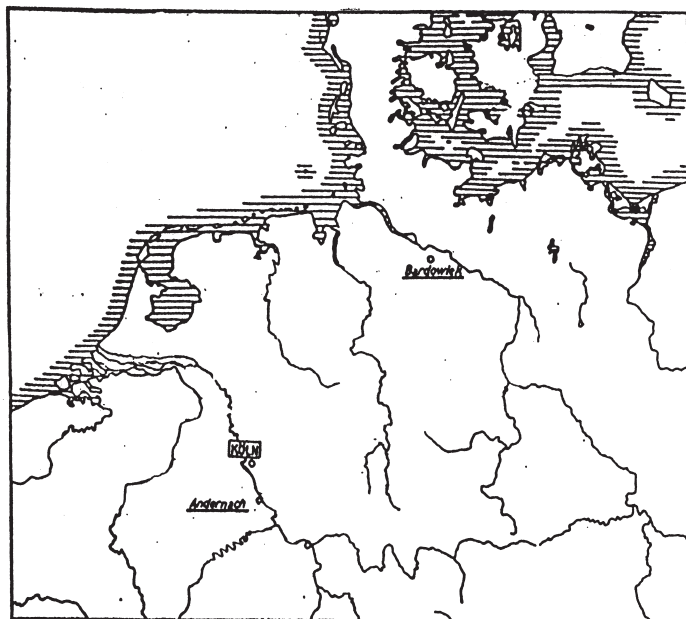

FIG 4

Förslag till kronologi över typer präglade i Bardowick.

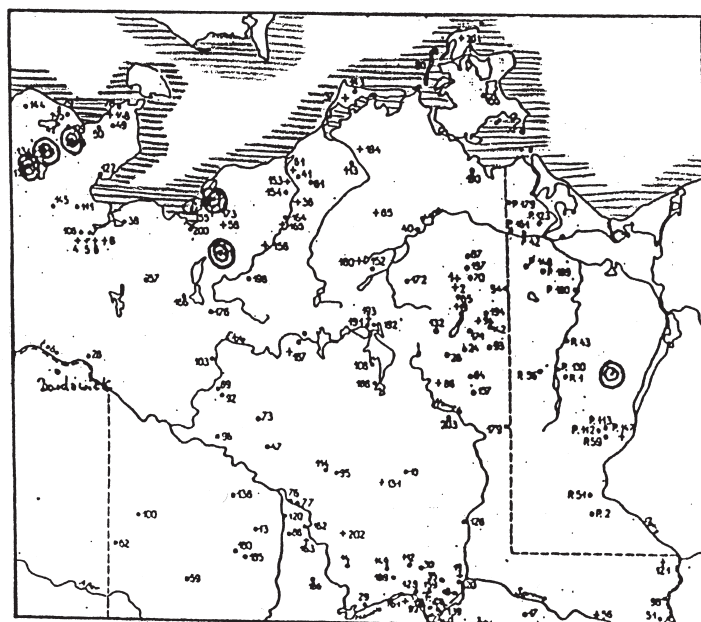
Typ 1a		Dbg 454	1030–1040
Typ 1b		Häv 715	1030–1040
Typ 2		Dbg 1278	1045–1055
Typ 3		Dbg 1787	
Typ 4		Dbg 1778a	1050–1055
		Dbg 1292	1055

FIG 5

Karta som visar Bardowick, Köln och Andernach.

FIG 6

Karta över de Niederelbiska Agrippinerna spridning inom västslaviskt område. (Efter Christoph Kilger)

© Typen ingår med mer än 100 ex
och utgör mer än 80% av fyndet.

FYNDLISTA

1	1029	Norledet	Bäreberg	Vg		714
2	1030	Stav. gf 55,	Färentuna	Up		715
3	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		714
4	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		714
5	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		714
6	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		714
7	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		715
8	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		715
9	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		715
10	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		715
11	1036	Lilla Klintegård	Väskinde	Go		715
12	1047	Glammunds I	Akebäck	Go		714
13	1047	Glammunds I	Akebäck	Go		715
14	1047	Garde	Stenkyrka	Go		715
15	1047	*Lilla Klintegård	Väskinde	Go	1278	
16	1047	Äspinge	Hurva	Sk		714
17	1047	Äspinge	Hurva	Sk		714
18	1047	Äspinge	Hurva	Sk		714
19	1047	Äspinge	Hurva	Sk		714
20	1047	Äspinge	Hurva	Sk		714
21	1047	Äspinge	Hurva	Sk		715
22	1047	Äspinge	Hurva	Sk	1278	
23	1048	Garde	Stenkyrka	Go		715
24	1048	Vitaby	Vitaby	Sk		714
25	1048	Vitaby	Vitaby	Sk		714
26	1048	Nyby	Källa	Öl	1278	
27	1050	Garde	Stenkyrka	Go		714
28	1050	Valsta, gf	Norrunda	Go		714
29	1051	Grausne	Stenkyrka	Go		714
30	1051	Grausne	Stenkyrka	Go		714
31	1051	Grausne	Stenkyrka	Go		715
32	1051	Torlarp	Berga	Sm		714
33	1051	Sundbro	Bälinge	Up	1278	
34	1051	Uppveda	Vätö	Up	1278	
35	1051	Uppveda	Vätö	Up	1278	
36	1053	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
37	1053	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
38	1053	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
39	1053	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
40	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
41	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go		714
42	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go	1278	
43	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go	1278	
44	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go	1278	
45	1055	Stora Bjärs	Stenkyrka	Go	1278	
46	1056	Gärestad	Edestad	Bl		714
47	1059	Hallföse	Dalhem	Go		717 var
48	1059	Hallföse	Dalhem	Go		717 var
49	1060	Blacksta vicar.	Blacksta	Sö		715
50	1060	Torp	Böda	Öl	1278	
51	1066	Snauvalds	Alskog	Go		717
52	1066	Snauvalds	Alskog	Go		714
53	1066	Snauvalds	Alskog	Go		714

54	1066	Snauvalds	Alskog	Go		714
55	1066	Snauvalds	Alskog	Go		714
56	1066	Snauvalds	Alskog	Go		714
57	1066	Snauvalds	Alskog	Go	1278	
58	1066	Maspelösa	Flistad	Vg	0	
59	1066	Maspelösa	Flistad	Vg		715
60	1066	Maspelösa	Flistad	Vg	1278	
61	1066	Maspelösa	Flistad	Vg	1278	
62	1068	Bertels	Stenkumla	Go	0	
63	1068	Bertels	Stenkumla	Go	1278	
64	1068	Fjälkinge	Fjälkinge	Sk	1278	
65	1068	Fjälkinge	Fjälkinge	Sk	1278	
66	1070	Liffride	Lärbo	Go	0	
67	1070	Liffride	Lärbo	Go	0	
68	1077	Petes	Öja	Go		714
69	1077	Petes	Öja	Go		714
70	1079	Österby	Ekeby	Go		714
71	1079	Sibbenarve	Öja	Go		715
72	1079	Sibbenarve	Öja	Go	1278	
73	1079	Venngarn	S:t Olof	Up		717
74	1079	Venngarn	S:t Olof	Up		717
75	1083	Sandegårde	Sanda	Go	1278	
76	1084	Kvarna	Eskelhem	Go	1278	
77	1084	Kvarna	Eskelhem	Go	1278	
78	1084	Kvarna	Eskelhem	Go	1278	
79	1084	Änggårde	Rone	Go		714
80	1084	Änggårde	Rone	Go		717
81	1084	Stora Haglunda	Alböke	Go		716
82	1089	Findarve	Rone	Go	1278	
83	1090	Smiss	Linde	Go	1278	
84	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		715
85	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		715
86	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		715
87	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		715
88	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		715
89	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		717
90	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		717
91	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		717
92	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1		717
93	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
94	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
95	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
96	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
97	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
98	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
99	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
100	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
101	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
102	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
103	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
104	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
105	1120	Johannishus	Hjortsberga	B1	1278	
106	1143	Burge	Lummelunda	Go		717 var 10
Go	1143	Burge	Lummelunda	Go	1278	

